

SKÅNE GENOPDAGET

Dansk-svensk højskolesamarbejde.

Af Karsten Thorborg

Indenfor de sidste par år har vi på Bornholms Højskole genoptaget en gammel forbindelse med Ostra Grevie Folkhögskola i Sydvestskåne. I februar 1989 besøgte vi med et elevhold Ostra Grevie, og i foråret havde de en personaleudflugt til os. Under denne foreslog deres forstander, Yngve Persson, at vi skulle arrangere et fælles dansk-svensk højskoleophold med en uge på Bornholm og en uge i Skåne med deltagere og lærere fra begge lande. Vi enedes om, at emnet for dette første forsøg skulle være skånelandene, dvs. det gamle Østdanmark fra før Roskildefreden 1658 bestående af Skåne, Halland, Blekinge og Bornholm. Ideen blev virkeliggjort i sidste halvdel af maj i år, og der meldte sig 25 danske og 20 svenske deltagere.

Det er vist de færreste i både Danmark og Sverige, der idag tænker på, at Skåne har været et dansk kerneland i dobbelt så mange år, som det har hørt under Sverige. Kort før vi modtog vore danske og svenske gæster, havde vi besøg af en ung journalist på Bornholms Højskole. Hun vidste selvfølgelig godt, at Skåne havde været dansk, men hun forestillede sig, at dette måtte skyldes en tidligere dansk erobring. Den samme forestilling lå bag en svensk deltagers jævnføring mellem Danmarks besiddelse af Skåne og Sveriges med Finland. Men sådan var det jo ikke. Skåne var fra tidernes morgen akkurat lige så selvfølgelig dansk, som f.eks. Sjælland er det. Da de nordiske riger opstod, var det de ufremkommelige skove, der skilte, mens vandene bandt sammen. Det svenske rige havde sin kerne ved Mälaren og derfra ekspanderede det mod øst og efterhånden også mod vest og syd.

Skåne var i århundreder et af Danmarks rigeste lande. Intet sted i Danmark ligger kirkerne og herregårdene så tæt, som de gør det i det gamle ærkebispesæde, hvor kirke, adel og kongemagt igennem århundrederne rivaliserede om jorden. I dag er det et problem med alle disse halvtomme kirker og godser, men endnu i begyndelsen af dette århundrede kappedes sogne og godsejere om at udvide og ombygge efter tidens smag og forhold. Desværre kan vi sige, for der forsvandt eller forvanskedes mange af vore gamle kulturminde, men der er stadig utrolig meget tilbage.

Her i Skåne grundlagde Svend Tveskæg Lund, og her lod han og hans efterfølgere slå mønt. Her byggede Svend Estridsen Dalby kirke ved sin kongsgård, og ved den ligger hans søn og tronfølger, Harald Hén, begravet. Erik Ejegod valgte Lund frem for Roskilde som sæde for Nordens første ærkebiskop, og i Skanør og Falsterbo lå centret for Danmarks rigdoms- og sundhedskilde i senmiddelalderen, nemlig sildefiskeriet. På Falsterbohus døde Margrethes Is søn Oluf, og selv residerede hun ofte på Lindholm slot ved Börringesjöen. Fra Kronborg og Kärnen på hver sin side af Sundet, kunne den danske kongemagt sikre sig solide indtægter af handelen på Østersøen fra Øresundstolden. Malmø voksede op i intim vekselvirkning med København, og i det nordøstlige Skåne anlagde Christian IV fæstningsbyen, Kristiansstad, og byggede her sit mesterværk, Trefoldighedskirken. Vi måtte igennem både Skånske krig og Store nordiske krig, før danskerne på begge sider af Sundet accepterede, at tabet af skånelandene med undtagelse af Bornholm var endeligt.

Idag er det kun skåningene selv, der holder mindet om denne fælles dansk-svenske kulturarv i live, - eller rettere de skåninger, for hvem den slags spiller en rolle. Men det er ganske mange, der hæger om deres særlige skånske identitet. Da en skånsk deltager så, at jeg sad med Palle Laurings "Danmark i Skåne", udbrød hun: "Det er vores bibel" De skånske foredragsholdere var langt skrappere i deres karakteristik af forsvenskningspolitikken i de erobrede skånske provinser efter 1658, end vi danske turde være i selskab med vore svenske venner. Og forresten vidste vi vist knap nok, hvor slemt det havde været. De svenske soldaterkonger i stormagtstiden var ikke sådan at

spøge med. Carl XI skal i fuldt alvor have overvejet at deportere den upålidelige skånske befolkning til Kurland.

“Skåne er et vedhæng til Sverige, som skal vise svenskerne, hvad Europa er”, var et citat, som en af vore skånske ciceroner, Erik Mårtensson, citerede med særlig glæde. For ham og hans ligesindede slutter den europæiske civilisation ved Markaryd. Men man har i Skåne heller ikke glemt, hvordan ærkebiskop Absalon i dansketiden undertvang de skånske bønder og tvang dem til at betale tiende. “Vi er ikke særlig gode svenskere, og vi var om muligt endnu værre danskere”, sådan udtrykte radiomanden Bengt Inge Jonssen det med skånsk underfundighed.

Det er en følelse, som mange bornholmere kan nikke genkendende til. “Er Bornholm dansk?”, og “Bornholm som kastebold i magtspillet” var blandt titlerne, mens vi var her på øen - eller i landet, som en rigtig bornholmer ville sige det. Øen, det er jo Christiansø. En af vore bornholmske deltagere udtrykte ved en lejlighed sin samfølelse med skåningene, men svensk var han bestemt ikke. Freden i København 1660, som for en lang periode satte et jerntæppe ned gennem Sundet og mellem Bornholm og de øvrige skånelande, placerede Bornholm i en udsat stilling som en fjern, men strategisk vigtig post for dansk magtpolitik i Østersøen. De naturlige forbindelser til Ystad og Simrishamn blev erstattet med den lange og ikke ufarlige sørejse til København.

For den, der som jeg kun har været bosat på Bornholm et par år, var det en perspektivgivende oplevelse at tilbringe 14 dage i selskab med danske og svenske, skåninger og bornholmere. Det kom ind imellem til at handle om, hvad det vil sige at være det ene eller det andet, og en vis ædel kappestrid om at vise hinanden, hvad vi hver især dur til, sporedes ofte. Før Opholdet startede, havde jeg været på tre opdagelsesrejser rundt i Skåne, og jeg havde besøgt mange herregårde og navnlig kirker. Men samværet og alt det, der blev fortalt i bussen og i foredragene, gjorde noget, som man ikke oplever i sin egen bil. De gamle veje ophørte med at være tilfældige asfaltveje, når vi hørte om deres historiske betydning og om de mennesker, der har boet ved dem. Landskabet blev et kulturlandskab for os, og vi fra Bornholm blev inddraget i det. Den gamle landsvägen fra Malmø til Ystad var jo Bornholms livline. Dengang var Bornholm underlagt Lunds stift, og ærkebispem havde Hammershus som sin sikreste borg. Da sildeeventyret satte ind, fik Bornholm samme rolle i østersøhandelen, som tidligere Gotland havde haft i vikingetiden: et handelsknudepunkt.

Et er at læse om Bornholms skånske forudsætninger, noget andet med denne baggrundsviden at besøge de skånske kirker og sammenligne dem med deres velkendte bornholmske jævnninge. Og at besøge Simrishamn er som at komme til en bornholmsk havneby, mens en byvandring i Ystad overbeviser en om sandheden i, at vi her har en af de bedst bevarede danske købstæder. Men bornholmsk er den ikke, snarere minder den om Helsingør.

Vi kom vidt omkring både på Bornholm og i Skåne. Österlän og Södersletten gik op for os som særegne lokaliteter med hjemstavnsdigtere og europæisk kendte navne som Ola Hansson. Vi forestillede os ham og de øvrige unge studenter fra Södersletten i forrige århundrede, når de skulle til Lund for at indskrive sig på universitetet. Vi kørte de 8 km fra Lund til Dalby forbi Skånes gamle landsting og spiste på det historiske Dalby gæstgiveri.- Ikke noget med madpakker som på Bornholm, men den fineste middagsmad! Ved Röstångor forestillede vi os studenterskandinavisternes møde i Nackarpdalen. Jeg kunne blive ved.

Men skånelandsopholdet var ikke kun et møde mellem danske og svenske om et stykke fælles fortid. Det var også et møde mellem dansk og svensk højskoletradition. Nu er højskoler i både Danmark og Sverige vidt forskellige indbyrdes, og det kan være svært at sige noget generelt om svensk højskoletradition ud fra en enkelt erfaring. En væsentlig del af forskellen mellem Bornholms Højskole og den i Östra Greve beror måske ligeså meget på skolernes placering. Mens skolen på Bornholm ligger på landet i en fjern provins, ligger Östra Greve nær storbyerne Malmø og Lund.

Skal den sammenlignes med en dansk højskole, skal vi måske tænke på Kunsthøjskolen i Holbæk - eller Kunsthåndværkerskolen i Kolding.

Östra Grevie Folkhögskola er opført i 1913 på den rige Söderslette. Den gamle bygning kan ses fra Landsvägen på venstre hånd, når man kører mod Malmø. En monumental rødstensbygning ved indkørslen til landsbyen Östra Grevie. Siden er der bygget meget til, så skolen i dag kan rumme 130 unge elever og adskillige ældre kursister, som benytter skolens faciliteter til kurser af forskellig art. Set fra et bornholmsk perspektiv er det en stor skole med et imponerende opbud af undervisningsmidler og lokaler. Nogle er rene haller. Når der er plads til så mange elever, skyldes det dog også, at det kun er ganske få af dem, der bor på skolen nu om dage. Det store flertal bor i Malmø eller Lund og søger så skolen i dagtimerne i et til tre år. Der er kunstlinier, dramalinie, kulturlinje, turistlinie og - som en arv fra den ældre tid - almenlinie. Optagelse sker efter kvalifikationer, og der er langt flere ansøgere, end der er plads til. Da vi var der, havde de netop sluttet skolen for denne sæson, og det strømmede ind med unge mennesker, der kom med deres tegninger under armen for at søge om optagelse til efteråret. Det er en egentlig uddannelse indenfor de respektive fag, der her gives. Noget der kan bruges i den videre karriere, selv om formålet er den enkeltes personlige udvikling.

Jævnside med de lange kurser driver skolen en vidtstrakt udlejningsvirksomhed til diverse faglige organisationer, men den holder også selv en række korte kurser om forskellige emner, sådan som vi kender dem i Danmark. Men skoleformen er alligevel en anden, end det vi i Danmark forstår ved korte sommerophold. - Just som forskellen er på ”kurser” og ”ophold”.

På Bornholms Højskole bor forstanderpar og lærere på skolen eller lige omkring den. Vi forestår middagen ved at ringe med klokken, når der skal ”samles mod midten”, og vi giver meddelelser og deler posten ud. Når alle har spist færdig, siger vi velbekomme. På den måde ønsker vi at skabe ro om maden og gøre måltiderne til en del af fællesskabsoplevelsen. Når vore gæster kommer, siger vi goddag og velkommen, og når de rejser, står vi i samlet flok og vinker farvel. Undervisningen begynder med en morgensamling med fællessang, og aftenerne indgår i dagsplanen med varierede tilbud: folkedans, sangaften, lysbilledforedrag osv. Vi indleder vore foredrag med en sang, og vi afslutter også gerne dagen på den måde. Vore busture rundt på Bornholm ledes af egne lærerkræfter, og vi har tradition for at gå i naturen og fortælle om det, vi møder på vor vej. På heldagsture tager vi madpakke med.

Alt det var selvfølgelig højskole for os selv og vore danske deltagere. De tog det i hvert fald uforbløffet, som det kom. Men vore svenske gæster - også den svenske lærer, Leif Svensson og hans kone Helle, der fulgte med - blev gang på gang overraskede. Det begyndte med madpakkesmøret, men værre blev det, da besøget på Hammershus den første dag begyndte som en vandretur over Slotslyngen. Hvor blev Hammershus at? Leif Svensson forklarede mig bagefter, at i Sverige kender man ikke den form. Enten går man i fjeldet, eller også går man i skole. Hvis man skal besøge et historisk sted, kører man direkte dertil og får fortalt, hvad der skal høres.

Det næste kulturshock fik svenskerne, da vi fremturede med at synge - vers efter vers. Leif brød ind på et tidspunkt, om vi ikke skulle springe frem til sidste vers. Han mærkede panikken brede sig blandt sine landsmænd. Men værst var det nu alligevel, da vi ikke serverede kaffe straks efter maden. Senere erfarede vi, at man på højskole i Sverige får kaffe syv gange om dagen: til morgen - som i parentes bemærket også omfatter kødmat -, om formiddagen, efter middagen, om eftermiddagen efter aftensmaden og endelig til en særlig ”kvälsmatt”, som stod til os kl. 19.30. Det vakte til gengæld moro blandt danskerne.

Nå, men ellers må jeg sige, at både danske og svenske hurtigt fandt rytmen under den første uges ophold på Bornholm. Og jeg fik mange ord om, at der er værdier at hente i dansk højskoletradition

også selv om en og anden svensk gæst tog herfra med notesblokken halvtom. Efter nogle dage lagde jeg mærke til, at det blev mere og mere almindeligt, at danske og svenske gik sammen eller sad sammen i dagligstuen. Det blev heller ikke nødvendigt at oversætte meddelelser eller give resuméer af foredrag, sådan som det havde været i begyndelsen. Ved afskeden i Sverige var der en svensk deltager, som bad mig hilse min kone og sige hende, at det havde taget ham om hjerter, da hun ved ankomsten havde rakt ham hånden til velkomst! Den første forvirring var da for længst afløst af velvære på skolen og glæde ved den dejlige bornholmske natur. Deltagerne, som også indbefattede et ægtepar fra Flensborg, udviklede sig til et livligt og muntert pionerhold med en nogenlunde ensartet opfattelse af, hvad et kort højskoleophold er for noget. Og så tog vi af sted til Skåne, 45 deltagere, det svenske lærerpar og to højskolefolk fra Bornholm, Svend Aage Møller og jeg.

Vi ankom efter en rundtur i Österlän til Östra Grevie til aftensmad. Og nu var det danskernes tur til at studse. At spise var et individuelt anliggende, ligesom når man går på caféteria. "Mattsalen" er åben i et bestemt tidsrum, og indenfor dette kan man tage sin mad ved disken. I køledisken står lettöl og juice, og ved siden af den uundværlige kaffemaskine. Når man er færdig rydder man af bordet efter sig og går. Da der er flere hold samtidig, kender man ikke alle sine fæller, og køen ved disken er ofte så lang, at de første er færdige, inden de sidste kan begynde.

Og aftenerne var vore egne. Der var den omtalte kvällsmatt, men efter kl. 16.00 er der ikke andet end en vagtmester tilbage på hele skolen af de ansatte. Reglerne for tjenestebolig i Sverige har ført til, at forstander og lærere bor i egne huse, ofte fjernt fra skolen. En svensk deltager fortalte, at han havde været på syv svenske højskoler, og på ingen af dem foregik der noget om aftenerne. Så her er vist tale om en almindelig forskel i højskoletradition. De svenske højskoler har ikke det Kristen Koldske ideal om hjemlighed og fællesskab mellem elever og højskolefolk.

Vi gik selvfølgelig straks i lag med at organisere vore aftener, godt hjulpet af Leif Svensson, der til sin overraskelse så sig indfanget af nogle forventninger, der langt overtraf det, han havde troet, han var gået ind til. Men her mødte vi vor næste overraskelse: der fandtes ikke på hele skolen en eneste sangbog.

Næste dag skulle vi på busudflugt til egnen syd for Söderås. En pudsig misforståelse viste forskellen på dansk og svensk tradition på det felt. Ved Odensjöen havde chaufføren stort mas med at få bussen bugseret helt hen til krateret, hvorfra man kan se ned til den dybtliggende sø. Omsider var han på plads, og vi steg fornøjede ud: endelig. Og af sted på vej søen rundt, - indtil en forpustet svensk guide fra skolens turistlinie fik standset os. Meningen var blot, at vi skulle kigge ned på søen og så tilbage til bussen, så vi kunne komme til kafferestauranten "Bialitt", hvor vi skulle have vor eftermiddagskaffe med kage til. Vi hørte og så meget på turen, men benene trængte til bevægelse, så der var en gruppe, der tog revanche den aften og gik en dejlig tur til Fuglies bronzealderhøje bag skolen, hvorfra vi så solnedgangen over Malmø og talte kirketårne. Imens forenedes resten af holdet, svenske som danske, om at se "Matador" i fjernsynet.

Der er ikke tvivl om, at vore forventninger om traveture, sang og aftenaktiviteter satte vore skånske værter adskillige grå hår i hovedet. For at tage skummet af vandrefuglene arrangerede Leif og Helle en pragtfuld 20 km lang regnvejrstur i nærheden af deres hjem ved Glenarp, 30 km fra Östra Grevie, mens svenskerne og resten af danskerne var på søndagsudflugt til Hälsingborg og Kullen. Sangproblemet blev løst ved hjælp af en kopimaskine og en i panik indkøbt visebog. Og Leif fik fremtryllet et par spillekanter til de sidste to dage. Han deltog også i flere busture, hvad der var en ny oplevelse for ham. For i Sverige overlader man den slags til folk, der virkelig ved, hvad de taler om. Altsammen med megen viden og fortælleglæde, men der var almindelig enighed blandt deltagerne om, at det ikke gjorde så meget den dag, hvor en guide snød os i Falsterbo, så vi måtte

klare os på egen hånd - på dansk højskolevis. Men da var vi også proppede med viden af Erik Mårtensson og adskillige andre ugen igennem, og det ville jeg bestemt ikke have undværet.

Det er i det hele taget med stor glæde, jeg ser tilbage på vort dansk-svenske eller bomholmsk-skånske højskoleophold. Vi blev rigtig rystet sammen, og vi højskolefolk havde en fin lejlighed til at opleve et højskoleophold fra deltagernes side. Vi var med til det hele - lige til det lille glas fra båden om aftenen på et værelse eller i gangens opholdsrum efter en lang og begivenhedsrig dag. For mig blev det uforglemmelige 14 dage, og jeg kan helt tilslutte mig en dansk dames ord ved afskeden: "Hvor har vi været heldige at være med på forsøgskaninholdet. Næste gang vil det hele være gennemorganiseret, og så kommer vi ikke nær så tæt ind på livet af hinanden. Det her kan aldrig gentages."